

Відгук

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора Большакової Анастасії Миколаївни, професора, завідувача кафедри психології, педагогіки та філології Харківської державної академії культури на дисертацію Лиманкіної Алли Іванівни «Психологічна корекція співзалежності у жінок середнього віку через трансформацію ідентичності», поданої до захисту в спеціалізовану вчену раду ДФ 053.63.24 Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 – психологія

Актуальність теми дисертації. Співзалежність є однією з найпоширеніших проблем сучасного суспільства, яка серйозно впливає на здатність людини жити повноцінно. Наукова вагомість вивчення даної проблеми посилюється, також, за рахунок того, що співзалежні стосунки негативно впливають на психологічне та емоційне здоров'я особистості. Люди, які перебувають у таких відносинах, часто втрачають почуття власної ідентичності та незалежності, що призводить до зниження самооцінки, почуттям тривоги та депресії. У сім'ях, де існує співзалежність, спостерігається висока ймовірність розвитку дисфункціональних моделей поведінки, які передаються від одного покоління до іншого. Це може призвести до того, що діти в таких сім'ях також стають співзалежними у своїх майбутніх відносинах.

У наукових дослідженнях останніх років з проблеми співзалежності значна увага приділяється вивченню окремих аспектів функціонування залежної особистості – її особистісних характеристик, чинників її формування – впливу сімейного оточення на процес формування співзалежності. Разом із тим, дослідження з даної проблематики, переважно, зосереджуються на розгорнутих описах психологічних характеристик співзалежних, тому особливої уваги у контексті даної проблеми набуває комплексне вивчення ідентичності з метою корекції співзалежних рис жінок

середнього віку. Зазначене підтверджує актуальність теми «Психологічна корекція співзалежності у жінок середнього віку через трансформацію ідентичності», що обрана Лиманкіною А.І. для дисертаційного дослідження.

Новизна дослідження та одержаних результатів. Наукова новизна дисертації А.І. Лиманкіної полягає в тому, що в ній вперше було представлено та емпірично підтверджено концептуальну модель співзалежності жінок середнього віку, виявлено низку особистісних предикторів диференціації співзалежності у жінок середнього віку, та показано психокорекційний потенціал позитивної трансформації ідентичності та корекції життєвої перспективи як провідних детермінант у соціально-психологічної технології подолання співзалежності. У роботі поглиблено та розширено уявлення про феномен «співзалежності» та його специфіку у жінок середнього віку через виявлення специфіки зв'язку співзалежності із когнітивними, мотиваційними, психоемоційними, тілесними характеристиками та поведінковими потенціалами особистості жінок середнього віку. Особливої уваги заслуговує визначена у дисертації специфічна для співзалежних жінок середнього віку структура функціонування особистості, що представлена факторами порушення ідентичності, фіксації негативного досвіду, неадаптивної поведінки та ресурсів особистості. У дослідженні також охарактеризовано вплив сім'ї на формування ідентичності особистості та виникнення співзалежної поведінки, зокрема порушень сепарації від матері, що відтворюється від покоління до покоління. У дисертації дістали подальшого розвитку засоби психологічного супроводу подолання співзалежності шляхом розробки, реалізації та підтвердження ефективності програми психокорекції співзалежності жінок середнього віку через трансформацію ідентичності.

Дисертаційна робота А.І. Лиманкіної виконана в межах науково-дослідної роботи Класичного приватного університету «Психологія розвитку особистості у системі професійної освіти» (номер державної реєстрації 0120U100391).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків, пропозицій. Адекватне змістові дисертаційної роботи визначення концептуального апарату дослідження: об'єкта, предмета та мети дослідження – вказує на належний рівень наукової культури дисертантки. Завдання, які були поставлені в ході дослідної роботи А.І. Лиманкіною, відповідають проблематиці дослідження, а використані методи забезпечили досягнення мети та реалізацію поставлених у роботі завдань.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає чітке уявлення про логічну будову роботи, інноваційний характер і наукову глибину теоретичного та емпіричного дослідження психологічної корекції співзалежності у жінок середнього віку через трансформацію ідентичності. Науково-практичну цінність становить створена дисертанткою методика діагностики когнітивного, емоційного, мотиваційного, поведінкового та тілесного компонентів у структурі особистості. Особливої уваги заслуговує виявлення специфічних особистісних рис, психоемоційних станів та стереотипів міжособистісної взаємодії, характерних для співзалежних жінок середнього віку, які пов'язані з раннім дитячим досвідом.

Загальна характеристика роботи. У першому розділі дисертації було вирішено перше завдання, яке полягало в теоретичному аналізі співзалежності та ролі порушень ідентичності у співзалежних жінок середнього віку. У цьому розділі авторкою, завдяки здійсненню теоретичного узагальнення наукових підходів до визначення сутності співзалежності було визначено її психологічні риси: низька самооцінка, контроль над іншими, бажання «рятувати» інших, сором, тривога, відчай, почуття провини, гнів, ненависть, лють. Слід зазначити, що дисертанткою на основі аналізу наукової літератури було встановлено, що криза середнього віку може мати не тільки негативний вплив на особистість, а й – трансформаційний, тобто допомогти їй позбутися співзалежності через переоцінку власного життя та побудову нової моделі взаємодії з оточуючими. Крім того, авторкою було зроблено припущення, що трансформація

ідентичності у співзалежних жінок передбачає глибоку психологічну роботу, спрямовану на переосмислення власного «Я». Цей процес допомагає жінкам усвідомити свої справжні потреби, бажання та цінності, що раніше були пригнічені через співзалежні стосунки.

У другому розділі дисертації було вирішено друге завдання, що полягало в розробці концептуальної моделі співзалежності у жінок в період кризи середнього віку. Для констатувального експерименту розроблено також програму діагностики співзалежності у жінок середнього віку та дібрано комплекс діагностичних методик, які забезпечують вивчення особистості з урахуванням п'яти компонентів, представлених у моделі: когнітивний (самооцінка, ідентичність, когерентність), емоційний (тривожність, рівень депресії, психологічний імунітет), мотиваційний (мотиви афіліації, життєва перспектива), поведінковий (міжособистісні відносини, механізми психологічного захисту, анкета з визначення особливостей взаємовідносин у батьківській сім'ї), тілесний (вербалізація тілесного Я).

Наукову значущість дисертаційного дослідження підкреслює ретельний підбір досліджуваних груп, що включають жінок середнього віку зі співзалежністю та без співзалежності. Вибір таких груп дозволив авторці дисертації створити змістовну, науково нову та обґрунтовану структуру експериментального і формувального дослідження. Це, своєю чергою, надає дослідженню високу ступінь завершеності та забезпечує якісно новий рівень аналізу показників особистісного росту жінок середнього віку зі співзалежністю.

Розв'язання третього завдання мало на меті визначення психологічних особливостей співзалежних жінок середнього віку. За результатами проведеного дослідження встановлено, що психологічними рисами співзалежних жінок середнього віку є низька самооцінка та когерентність, порушення ідентичності, схильність до депресії, тривожність, несформованість «Я-концепції» та життєвої перспективи, нерозвиненість вербалізації «тілесного Я», знижений психологічний імунітет, застосування

механізмів психологічного захисту (витіснення, заперечення, заміщення, гіперкомпенсація), труднощі налагодження міжособистісних відносин та афіліація (страх бути покинутим та прагнення до прийняття), тобто налагодження емоційно значущих відносин з близькими людьми.

Розв'язання четвертого завдання мало на меті визначення психологічних детермінант співзалежності та їх психокорекційного потенціалу як основи технології психокорекції. Авторкою дисертації доведено, що поведінка співзалежних жінок середнього віку з урахуванням когнітивного, мотиваційного, емоційного, поведінкового та тілесного компонентів характеризується низькою адаптивністю, порівняно з нормою. Це дезінтегрований образ «Я», який опосередковано проявляється в особливостях захисних стилів. Було встановлено, що порушення ідентичності грає значущу роль у формуванні співзалежності. Психологічний зміст сформованого адаптивно-захисного комплексу визначено як «жертва-переслідувач».

Заслуговує на увагу той факт, що авторкою у межах виконання даного завдання дослідження не просто зафіксовано і описано відмінності, але й виявлені латентні фактори та дискримінантні змінні. За результатами дискримінантного аналізу, визначено, що предикторами диференціації співзалежних та неспівзалежних жінок середнього віку є самооцінка, тривожність, депресія, страх бути покинутим, негативне минуле, залежний тип взаємодії, фаталістичне сьогодення. На основі дискримінантної моделі було побудовано класифікаційне рівняння для співзалежних та неспівзалежних жінок, що використовували для характеристики функціонування їх особистості та прогнозування розвитку співзалежності в жінок середнього віку. Визначено факторну структуру особистості співзалежних та неспівзалежних жінок середнього віку. У структурі функціонування співзалежних жінок виявлено чотири фактори: порушення ідентичності, фіксація негативного досвіду, неадаптивна поведінка, ресурси особистості. У структурі особистості неспівзалежних жінок виділено три

фактори: життєва компетентність, життєва безпорадність, життя у минулому.

У третьому розділі було вирішено п'яте завдання: обґрунтовано, розроблено та апробовано програму психокорекції співзалежності через трансформацію ідентичності у жінок середнього віку та визначено її ефективність. Авторкою здійснено методологічне обґрунтування психологічної корекції співзалежності через трансформацію ідентичності співзалежних жінок середнього віку та визначено, що процес трансформації ідентичності співзалежної особистості середнього віку – це знаходження себе як цілісної, унікальної, самоцінної особистості, яка супроводжується усвідомленням себе, як необхідного члена суспільства, який має нові можливості та перспективи самореалізації. Розроблено модель, описано методи і технології реалізації програми психологічної корекції співзалежності жінок середнього віку через трансформацію ідентичності. Соціально-психологічна технологія реалізації програми трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку передбачала здійснення психологічного впливу з урахуванням інтегративного підходу на мотиваційний, когнітивний, поведінковий, емоційний та тілесний компоненти. У процесі реалізації програми були використані методи наступних психотерапевтичних напрямів: когнітивно-поведінкова терапія А. Бека, схема-терапія Дж. Янга, атр-терапія, клієнт-центрована терапія К. Роджерса.

Програма складалася з чотирьох етапів. Діагностичний етап передбачав визначення актуального емоційного та психологічного стану на початку психотерапевтичної роботи. Ресурсний етап спрямований на посилення психічних, соматичних процесів, зниження особистісної та ситуаційної тривожності, приділення уваги якісному стану психофізіологічної готовності. Психотерапевтичний – основний етап. На цьому етапі було проведено серію тренінгових занять спрямованих на зниження рівня співзалежності та тривожності, підвищення самооцінки, визначення особливостей взаємовідносин з батьками, формування вміння розрізняти та встановлювати

внутрішні та зовнішні кордони, позбавлення від ролі жертви, переосмислення негативних сценаріїв, формування нових патернів поведінки. Групові заняття охоплювали усвідомлення та роботу з пригніченими емоціями, такими як сором, вина, фрустрація, гнів та агресія. Підсумковий етап (рефлексивний) спрямований на підбиття підсумків виконаної роботи, рефлексію отриманих у процесі психотерапії змін.

За результатами перевірки ефективності програми виявлено позитивну динаміку за показниками співзалежності, тривожності, самооцінки, депресії, ідентичності, когерентності, психологічного імунітету та вербалізації тілесного «Я». Було досягнуто подолання психологічного дефіциту та підвищення адаптації у соціальній взаємодії. Зокрема, жінки, які брали участь у програмі корекції співзалежності через трансформацію ідентичності, демонстрували покращення самооцінки, складових когерентності, психологічного імунітету, вербалізації тілесного «Я» та ідентичності. У них також знизилися показники тривожності, депресії та співзалежності.

У висновках дисертаційного дослідження підсумовані результати, отримані авторкою у процесі вивчення проблеми. Висновки демонструють логічну структуру та глибоке обґрунтування, відображаючи сутність і зміст дисертації у повній мірі. Авторка детально висвітлює всі аспекти дослідження, підтверджуючи наукову обґрунтованість і актуальність проведеної роботи. Також висновки узагальнюють основні досягнення та новизну проведеного дослідження, забезпечуючи науковий внесок у розуміння та корекцію співзалежності у жінок середнього віку через трансформацію ідентичності.

Основні положення дисертаційного дослідження представлені у 18 наукових публікаціях, з них 4 статті – у фахових виданнях, 3 статті – у наукових виданнях інших держав (2 з них у співавторстві), 11 праць – в інших виданнях та матеріалах конференцій.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що дисертація Лиманкіної Алли Іванівни за темою «Психологічна корекція співзалежності у жінок

середнього віку через трансформацію ідентичності» є самостійною і завершеною науковою роботою, яка демонструє цілісність і повноту проведеного дослідження. Це дозволяє високо оцінити науковий внесок авторки. Завершеність роботи підтверджується глибоким аналізом та систематизацією матеріалу, чіткою логічною структурою та належним обґрунтуванням висновків. Комплексний підхід до вивчення проблеми, застосування різноманітних методів і технік дослідження, а також досягнуті результати підтверджують наукову цінність і практичну значущість дисертації, надаючи підстави для позитивної її оцінки.

Разом із тим, в дискусійному контексті, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. У першому розділі дисертації представлено модель рівнів психологічної сепарації, які впливають на формування ідентичності та схильність до співзалежних стосунків. Проте, з тексту роботи не зрозуміло чи є ця модель оригінальною авторською розробкою.

2. Безумовно позитивної оцінки заслуговує розроблена та апробована дисертанткою програма психологічної корекції співзалежності у жінок середнього віку через трансформацію ідентичності. Проте, доцільно було б розробити систему рекомендацій щодо самопомоги у подоланні співзалежності жінками середнього віку.

3. Робота не позбавлена певних стилістичних та технічних недоліків.

Висловлені зауваження та рекомендації мають дискусійний характер і жодним чином не знижують загальної позитивної оцінки дисертації. Навпаки, вони можуть розглядатися як конструктивні пропозиції для подальших наукових пошуків автора. Ці зауваження сприяють розвитку наукового діалогу та відкривають нові перспективи для досліджень, забезпечуючи глибше розуміння проблеми та пошук нових рішень. Таким чином, загальна позитивна оцінка дисертації залишається незмінною, а пропозиції щодо покращення можуть слугувати корисними орієнтирами для майбутніх наукових розвідок і вдосконалення методології дослідження.

1664298031368878

Завершеність дисертації в цілому та її відповідність встановленим вимогам. Проведене дисертаційне дослідження засвідчує належну наукову компетентність Лиманкіної А.І., дає підстави оцінити роботу як самостійний та оригінальний доробок.

Загальний висновок. Підсумовуючи вищевказане, слід зазначити, що за актуальністю, методологічним рівнем, науковою новизною, практичним та теоретичним значенням, обсягом проведених досліджень, ступенем його якісного і кількісного аналізу, обґрунтованості висновків дисертація Лиманкіної Алли Іванівни на тему «Психологічна корекція співзалежності у жінок середнього віку через трансформацію ідентичності» відповідає встановленим вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Лиманкіна Алла Іванівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності «053 Психологія».

Офіційний опонент

завідувач кафедри психології, педагогіки та філології

Харківської державної академії культури,

доктор психологічних наук,

професор:

Анастасія БОЛЬШАКОВА

Большакова

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ПТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №04/05/02-1277 від 09.04.2021;
Цілісність даних: не порушена;

1664298031368878

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: БОЛЬШАКОВА АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА 2835110027;
Належність до Юридічної особи: ФІЗИЧНА ОСОБА;
Код юридичної особи в ЄДР: 2835110027;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 248197DDFAB977E5040000004E0D15019A0A5204;
Видавець кваліфікованого сертифіката: АЦСК АТ КБ «ПРИВАТБАНК»;
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису (позначка часу для підпису): 09:48 27.06.2024;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)
Час та дата підпису (позначка часу для даних): 09:48 27.06.2024;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для даних від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)